

**Prof.dr Boro Tramošljanin, naučni savjetnik Evropskog defendologija centra
Banja Luka**

Pojam tranzicije i njene odlike

„Pretjerana sloboda da svaki radi što hoće, neće biti u stanju da zadrži zlo koje postoji u svakom čovjeku.“

Aristotel

Pod tranzicijom podrazumijevamo kretanje kroz određeni prostor, odnosno savladavanje distance u temporalnim i teritorijalnim relacijama. Obično se kaže da je društvo u tranziciji kada želi da se emancipuje od okrilja totalitarizma, diktature i vazalnog odnosa prema imperijalističkim državama koje žele, po svaku cijenu, održati ekonomsku, političku i vojnu dominaciju u svijetu. Pitanje tranzicije je došlo u žižu interesovanje 80-ih godina 20- og vijeka kada se postavilo pitanje tranzicije istočnoevropskih komunističkih režima ka građanskoj demokratiji i tržišnoj privredi. Drugim riječima rečeno, to je prelaz od faktički postojećeg društva, koje se ne želi, ka onom društvu koje se u futurološkom smislu projektuje i nastoji da konstituiše.

Kada je riječ o tranaziciji, ona implicira veći broj transformacija (prelaza). Ovom prilikom bismo izdvojili one za koje smatramo da su reprezentativne:

a) Transformacija društvene svojine u privatnu svojinu. Prema tome došlo je do radikalne promjene svojinskih odnosa od socijalističkih, sa dominantnom društvenom svojinom, prema građanskim, u kojima se privatna svojina etablira kao temeljni oblik svojine. U socijalističkom društvu društvena svojina se pokazala neefikasnom, jer nije imala jasno definisanih titulara. Ona je igrala ulogu "opštinskog pašnjaka" i " Alajbegove slame" jer je svako imao pravo da je koristi, ali se nije osjećao obaveznim da se racionalno odnosi prema njoj i da je oplemenjuje i neprekidno uvećava za dobrobit društvene zajednice i njenog progressa. Zbog toga je i bila neophodna privatizacija, s ciljem da se operacionalizuje titular svojine.

b) Transformacija od jednopartijskog političkog sistema ka višepartijskom političkom sistemu. U prvom slučaju postoji vladavina jedne partije, a u drugom više partija se bori za osvajanje vlasti na izborima (po pravilu, nakon izbora, veći broj stranaka stupa u koaliciju s ciljem da formiraju vlast).

v) Transformacija parohijalne i podaničke političke kulture u participativnu političku kulturu. U parohijalnoj političkoj kulturi kod većine ljudi nema jasne predstave o globalnim društvenim i političkim procesima, već se njihova politička aktivnost iscrpljuje u užoj lokalnoj sredini. Za razliku od parohijalne političke kulture, u podaničkoj političkoj kulturi, većina članova društvene zajednice shvataju značaj širih političkih procesa, ali su još uvijek objekti politike, a ne njeni subjekti što će reći da "nemaju razvijene potrebe i vrijednosti koje bi ih podstakle na samostalni uticaj na politički život i odlučivanje, odnosno gaje negativno uvjerenje da su im oni nepristupačni" (Nikola Poplašen). Što se tiče participativne političke kulture ona implicira to da su ljudi, u političkom smislu, dostigli toliki stepen samosvijesti da shvataju svoju ulogu u političkom sistemu i funkciju postojećeg političkog sistema, posmatranog u totalitetu.

g) Transformacija od državne regulative u ekonomiji ka tržišnoj ekonomiji koja će više uvažavati privatnu inicijativu i ideju preduzetništva svojstvenu liberalnoj tržišnoj ekonomiji.

d) Transformacija klasične tehnologije u modernu tehnologiju s ciljem povećavanja produktivnosti rada i životnog standarda građana.

đ) Transformacija političke države u pravnu državu koja se temelji na formalnim pravnim principima: legaliteta i legitimiteta državne vlasti, podjela vlasti, zakonitosti u radu uprave i sudstva, nezavisnosti sudstva i zaštiti prava i slobode građana.

e) Transformacija komunističke ideologije u neoliberalnu ideologiju čiji je rodonačelnik F. Fukojama. Po njegovom mišljenju, liberalna ideologija je definitivno pobijedila druge ideologije i tu se radi o "kraju istorije". Fukojamino gledište o "kraju istorije" je bilo proizvod zapadnog frijumfalizma. Dakle, pronađen je najbolji društveni poredak koji nema uzora u prošlosti, a što se tiče budućnosti ona će biti determinisana neoliberalnom ideologijom. No, ubrzo se pokazalo da je Fukojamina koncepcija o "kraju istorije" čista utopija. Ona je demantovana pojavom nacionalnih sukoba koji su doveli do rastakanja tri reprezentativne federativne države Sovjetski Savez, Čehoslovačku i Jugoslaviju. Potom, ne smijemo apstrahovati i brojne antidemokratske fundamentalističke pokrete u svijetu na vjerskoj osnovi, a koji su velika prijetnja po svjetski mir. S toga bismo mogli slobodno reći da nema "kraja istorije" i da ona tek sada počinje i biće bremenita neizvješnošću. To implicira zaključak da je svako predviđanje kakva će nam biti budućnost je krajnje upitna

ž) Transformacija od socijalističkog društva ka građanskom, odnosno civilnom društvu gdje su glavni akteri građani i nevladine organizacije

z) Transformacija od monopolizma ka konkurenciji i ekonomskoj efikasnosti gdje opstaju oni koji mogu da izdrže nemilosrdni zakon konkurencije i imaju racionalnu organizaciju proizvodnje kao i rentabilno poslovanje u privredi.

i) Transformacija kulta nerada u kult rada gdje se ljudski rad postavlja na pijedestal neprikosnovene vrijednosti.

j) Transformacija od kolektiviteta (država, klasa, nacija, partija) ka personi odnosno ličnosti u skladu sa onim Hegelovim pravnim postulatom " Budi osoba i poštuj druge kao osobe".